

кіраўніцтва па ўкараненні гендарнага аспекту

ў тэксты актывіста_к,
ініцыятыў і арганізацый
грамадзянскай супольнасці

Важна не толькі, **ШТО** мы гаворым, але **і ЯК** мы гэта гаворым,
якія словы выкарыстоўваем.

ЗМЕСТ

Уводзіны

3

Тры найбольш прынятыя падыходы да таго, як
выкарыстоўваць гендарны аспект у мове

4

Гендарна-чуллівы падыход

5

Мінусы выкарыстання гендарна-чуллівага падыходу

6

Гендарна-нейтральны падыход

7

Мінусы выкарыстання гендарна-нейтральнага падыходу

8

Гендарна-інклюзіўны падыход

9

Мінусы выкарыстання гендарна-інклюзіўнага падыходу

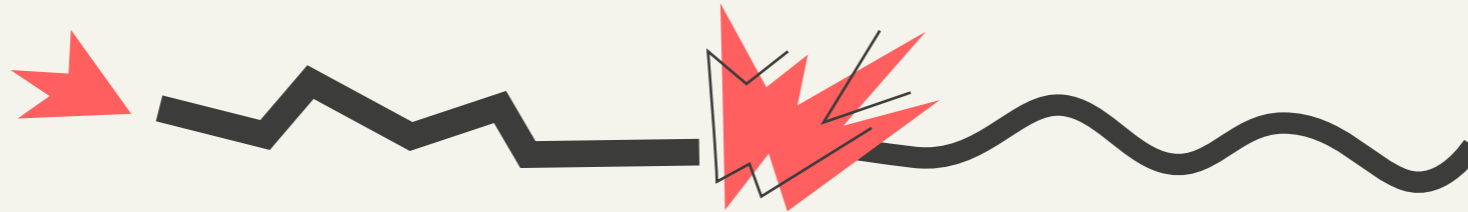
10

Рэкамендацыі па распрацоўцы рэдакцыйнай палітыкі

11

уводзіны

Першапачаткова гendarная нейтралізацыя мовы мелася на ўвазе як шырокая з'ява, якая імкнулася нейтралізаваць сексізм у мове: гendarна-нейтральная мова ўключала жанчын у бачнае поле і давала ім роўныя з мужчынамі магчымасці лінгвістычнага выразу. Так, напрыклад, сталі пісаць «удзельнікі і ўдзельніцы», «студэнты і студэнткі».

Пазней з'явілася вузкае значэнне гendarнай нейтральнасці, якое распаўсюдзілася на небінарныя асобы. Гэта значыць, роўныя лінгвістычныя правы сталі яшчэ больш інклюзіўнымі і далі сродкі для выражэння і абазначэння сябе трансгэндэрным і інтэрсекс-людзям.

І часта замест таго, каб у гэтай сітуацыі выдзяляць розныя гндары (як пры шырокім падыходзе мужчынскі і жаночы асобна), яго прынята нейтралізаваць. Напрыклад, падшукваць формы, дзе пол носьбіта не «бачны».

3

Існують три найбільш прийнятні
підходи до того, як використовувати
гендерні аспекти у мові:

- ◆ гендерно-чутливі
- ◆ гендерно-нейтральні
- ◆ гендерно-інклюзивні

4

гендарна- чуллівы падыход

Пры выкарыстанні такіх фармулёвак вылучаюцца два полу (жаночы і мужчынскі) і менавіта іх падкрэсліваюць у мове: аўтары і аўтаркі, мастакі і мастачкі.

Гэта словы, якія ўказваюць на жаночы пол, і называюцца фемінітывы.

У беларускай мове фемінітывы гістарычна ўваходзілі ў літаратурны, размоўны, навуковы тэкст і былі цалкам нармалізаваныя. У перыяд БССР фемінітывы часткова выціснулі з беларускай мовы. З большага гэта адбылося пад уплывам рускай мовы і для большай уніфікацыі моў.

Як фемінітывы ўтвараюцца? Часцей за ўсё ў гэтым дапамагаюць суфіксы.

Для беларускай мовы яны звыклія і, у адрозненні ад рускай, лёгка кладуцца на гаворку.

Актыўна ўжываецца **суфікс -к:** аўтарка, менеджарка, рэдактарка, друкарка.

Выкарыстанне гэтага суфікса, магчыма, падтрымліваецца ўплывам польскай мовы:

канцлерка, святарка, япіскапка.

Таксама выкарыстоўваюцца суфіксы **-уха, -ніца:** павітуха, лапатуха, кветачніца, настаўніца.

Пры гэтым няма агульнапрынятай нормы, які менавіта суфікс выкарыстоўваць для ўтварэння фемінітыву: кожна_ая выбірае на свой густ. Напрыклад, сустракаюцца формы фатографка, фатограферка, фатаграфіня. І ўсе яны дапушчальныя.

мінусы выкарыстання гендарна-чуллівага падыходу:

- ◆ гаворка толькі пра два гандара;
- ◆ тэкст атрымліваецца перагружаным;
- ◆ не ўсім жанчынам да гэтага часу камфортна, калі іх род дзейнасці апісваюць з выкарыстаннем фемінітыву (да гэтага часу рэжа слых адвакатка, рэдактарка, менеджарка).

Пры выкарыстанні фемінітываў адносна кагосьці, заўсёды лепш дадаткова акрэсліць гэтае пытанне.

6

гендарна- нейтральны падыход

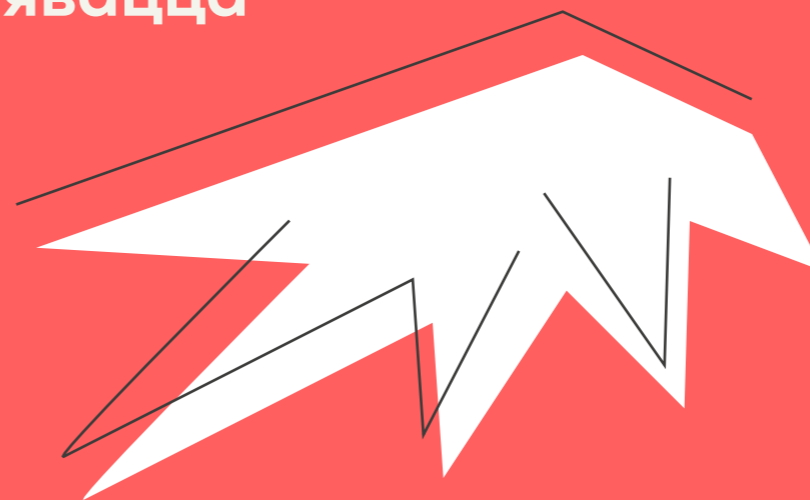
Такі падыход прадугледжвае скарачэнне выкарыстання ў тэксце слоў, якія паказваюць на гендар: **моладзь (хлопцы і дзяўчаты), усіх (кожнага і кожную), персанал, супольнасць, спадарства**. Гэта сукупнасць стылявых прыёмаў, з дапамогай якіх пазбягаецца ўказанне на пол або гендар аб'екта гаворкі.

Для беларускай мовы складана стварыць шырокую гендарную нейтральнасць у тэксце, але магчымасцяў больш, чым у рускай мове. Таму што ёсць такая з'ява, як **зборныя назоўнікі ніякага роду: спадарства, панства, грамадства**. І гэтыя назоўнікі ў мове агульнаўжывальныя. Прыёмы, якія можна налаўчыцца карыстацца:

- ◆ **выкарыстанне выразаў без гендарных маркераў (перафармуляванае, напрыклад, нарадзіўся/нарадзілася – дата нараджэння, памёр/памерла – дата смерці);**
- ◆ **выкарыстанне зборных назоўнікаў (нейтралізацыя, прыклады вышэй: моладзь, асоба, чалавек, публіка ды г.д.);**
- ◆ **выкарыстанне множнага ліку (суддзя – суддзі), безасабовых канструкцый (напісаў/напісала – было напісана).**

мінусы выкарыстання гендарна-нейтральнага падыходу:

- ◆ складана шукаць нейтральныя словы для тэксту;
- ◆ не працуюць як маркер каштоўнасцяў;
- ◆ часта нават нейтральнае слова будзе мець прыналежнасць ці асацыявацца з канкрэтным полам.

гендарна- інклюзіўны падыход

Аб'ядноўвае ўсе магчымыя гендары.

Пры гэтым на пісьме можа перадавацца некалькімі спосабамі:

- ◆ **выкарыстанне гендарных прабелаў** (ад англ. *gender gap*). Гэта вось так: аўтар_кі.
- ◆ **выкарыстанне гендарнай двукроп'я**. Гэта вось так: аўтар:кі.
- ◆ **выкарыстанне гендарнай зорачкі** (астэрыск). Гэта вось так: аўтар*кі

Вядома, тут адразу прапануем разабрацца і з напісаннем:

куды ж ставіць гэты гендарны прабел? Падкрэсліванне, двукроп'е ці зорачка ставіцца паміж асноўнай часткай слова і суфіксам, які паказвае на прыналежнасць да жаночага роду.

мінусы выкарыстання гендарна-інклюзіўнага падыходу:

- ◆ візуальна выглядае складана;
- ◆ блытаніна з месцам, дзе ставіць _ ці : ці *
(і што менавіта ставіць);
- ◆ няма адзінага прынятага стылю напісання.

Нягледзячы на тое, што тэкст з выкарыстаннем гендаргэпаў можа выглядаць складана, насамрэч ён візуальна паказвае нам, як мова ўплывае на ўспрыманне свету. Бо выйсце за межы бінарнай гендарнай сістэмы – гэта вельмі складана і пакуль яшчэ вельмі нязвыкла для большай часткі грамадства.

10

рэкамендацыі па распрацоўцы рэдакцыйнай палітыкі

крок1

Вызначыцеся з тым, які менавіта з трох падыходаў вы збіраецеся выкарыстоўваць.

крок2

Калі вы працуеце ў камандзе, падзяліцеся з усімі абраным падыходам і раскажыце пра яго асаблівасці.

крок3

Вызначыце адзіныя правілы выкарыстання і напісання слоў.

Нагадаем, што пакуль няма адзінага прынятага стылю, нават гendarгэпы могуць вылучацца рознымі знакамі.

Тут важна арыентавацца на ўласнае ўспрыманне мовы.

крок4

Прапішыце ўсё гэта ў асобным дакуменце, які зможаце потым даваць пачытаць новым удзельніцам каманды.

крок5

Калі вы пішаце аб канкрэтным чалавеку, абавязкова дадаткова абмяркуйце момант выкарыстання гendarнай лексікі.

11

у падрыхтоўцы брашур выкарыстоўваліся крыніцы:

<https://www.un.org/ru/gender-inclusive-language/guidelines.shtml>

<https://www.bbc.com/future/article/20210408-the-sexist-words-that-are-harmful-to-women>

https://maximum51.org/lib/Ya_pishu_i_govoryu_o_LGBT_korrektno.pdf

<https://www.instagram.com/p/CtgmlcZMiKA/>

<https://www.instagram.com/p/CvCtYrOMXst/>

<https://makeout.space/2017/02/27/genderno-neytralnyy-yazyk.html>

<https://te-st.org/2021/03/08/feminitive-instruction/>

<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.0701644104>

<https://link.springer.com/article/10.3758/s13423-011-0068-y>

<http://www.kimpress.by/index.phtml?page=2&id=13272>

Уладзіслаў Гарбацкі, “Гід па фэмінізацыі беларускай мовы” (Вільня, 2016)

<https://citydog.io/post/feminityvy-rus/>